

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

1. Շուշուայ գրադարան-ընթերցարանը

Շուշին ունի միայն մի համակրելի հիմնարկութիւն—գրադարան-ընթերցարանը, որ սակայն անտարբերութեան է մատնուած:

Գրադարան-ընթերցարանը Հայոց Բարեգործական ընկերութեան ձեռքից անցնելով քաղաքային ինքնավարութեան ձեռքը՝ ոչնչով չէ առաջադիմել:

Գլխաւոր պատճառը հէնց հասարակութեան ու մանաւանդ քաղաքային ինքնավարութեան անտարբերութիւնն է:

Այսպէս թէ այնպէս մեր գրադարան-ընթերցարանի յաճախորդները սկզբից մինչև հիմա միևնոյն դասակարգի մարդիկն են կազմում: Մտէք ընթերցարան և կը պատահէք միայն երիտասարդ ինտելլիգենտ պարոնների, ուսուցիչների և աշակերտների: Այս տարի բէալական դպրոցի վարչութեան կարգադրութեամբ իրանց աշակերտներին թոյլ չէ տրուում ընթերցարանի մուտքը: Ուրեմն մնում են, ինչպէս ասում են, երկու ջուխտ մի կէնտ անձնաւորութիւններ, որոնք և կազմում են ընթերցարանի մշտական յաճախորդները: Մենք չենք խօսում ամառուայ ամիսների մասին, երբ նորեկներով և ուսանողներով լիքն է լինում ընթերցարանը:

Ի նկատի ունեցէք, որ քաղաքիս թուրքերից միայն երկու հոգի են ընթերցարան յաճախում: Սա մի ցաւալի փաստ է, բայց ի՞նչ արած: Մեր ինտելլիգենտ թուրքերը, որոնք պէտք է քարոզեն, խրախուսեն իրանց ազգակիցներին ուշադիր լինել դէպի դպրոցը, ընթերցարանը, թատրոնը,—գրադուած են շովինիստական գաղափարներ տարածելով առանց այն էլ տգէտ փողովրդի մէջ:

Թեմական դպրոցը իր ուսուցիչներով և աշակերտներով տալիս էին ընթերցողների մի ստուար թիւ: Բայց հիմա, ինչպէս գիտէք, այդ դպրոցն էլ չկայ:

Մեր փափկասուններն էլ խոյս են տալիս ընթերցարանից, և մենք միանգամայն չենք կարողանում հասկանալ, թէ ինչով են զբաղուած դրանք տանը ձմեռուայ երկար ու բարակ ամիսներին, որ տուում է ամբողջ ուլժ ամիսներ:

Բաւական չէ, որ սա այսպէս է, երևակայեցէք, որ մեր օրիորդները (միջին և ցածր դասակարգերից) տնային գործերով էլ չեն հետաքրքրուում, այլ զբաղուած են իրանց «սիւսկա-տիաներով»: Եւ դեռ խօսուում ենք մեր «առաջադիմութեան» մասին:

Դրադարան-ընթերցարանը մուտք ունեցել է 1903 թ. 340 բուք. 97 կոպ.:

Եւքը կազմում են յայտնի ծախքեր և հետեւեալներն են. բնակարանի վարձ 200 ռ., գրադարանապետի ուժիկ 300 ռ., ծառայի 180 ռ., լուսավառութեան, վառելիքի և մանր ծախքեր 100 ռ.: Մենք չենք հաշուում լրագիրների ու ամսագիրների ծախքը: Ինչպէս տեսնում էք, գրադարան-ընթերցարանը ամեն տարի դժֆիցիտ է ունենում, որ իր վրայ է վերցնում քաղաքային ինքնավարութիւնը:

1903 թ. թ. ստացուել են հետեւեալ պարբերական հրատարակութիւնները. «Մշակ», «Նոր-Դար», «Մուրճ», «Աղբիւր-Տարազ», «Արարատ», «Каспій», «Кавказъ», «Новое Обозрѣніе», «Тифл. Листокъ», «Русскія Вѣдомости», «С.-Петербургскія Вѣдомости», «Новое Время», «Стрекоза», «Нива», «Переводчикъ», «Міръ Божій» և «Вѣстникъ Европы»: Մինչդեռ ներկայ տարում ստացւում են բացի դրանցից նաեւ հետեւեալները. «Առողջապահիկ Թերթ», «Մուրհանդակ», «Արտեմիս», «Շարքի-Րուս», «Бакинскія Извѣстія», «Новости I изд.», «Биржевыя Вѣдомости II изд.», «Русское Богатство». Журналъ Для Всѣхъ», «Изв. о литературѣ», «Спутникъ Здоровья», «Дѣтское Чтеніе», «Вѣстникъ Иностр. Лит.», «Русская Мысль», «Вокругъ Свѣта» և «La Fronde»: Դրանցից «Արտեմիս»-ը և «La Fronde»-ը մինչև հիմա չեն ստացուել, չնայած որ բաժանորդագրութիւնը ժամանակին ուղարկուած է: Բացի այս բոլորից ձեռք են բերուել հին և նոր հեղինակների գորուածքներ և 50 օրինակ մանկական պատկերադարձ գրքոյկներ:

Այս տարի գրադարան-ընթերցարանը մի քանի արտասովոր ծախքեր է արել և դա շնորհիւ Դ. Տ. Միքայէլեանի նախաձեռնութեամբ անցեալ ամառ տրուած պարբերիկոյթին, որից գոյացել էր 170 ռ. արդիւնք, որ և գործադրուել է վերոյիշեալ նպատակին:

Չնայած որ քաղաքային վարչութեան կողմից նշանա-

կուած են 4 հոգի, որոնք պէտք է հսկեն գրադարան-ընթերցարանի գործերին, այնուամենայնիւ դրանք դործով չեն հետաքրքրուում և եթէ գոնէ մի քանի անգամ մտած լինէին ընթերցարանի շեմքով, անշուշտ նկատած լը լինէին հետեւեալ պակասութիւնները.

1) Գրադարան-ընթերցարանը գտնուում է «Թոփխանա» կոչուած հրապարակից շատ մօտ, ուր ամեն բոպէ լսուում է մրգավաճառների սուր ձայնը:

2) Նա գտնուում է ուղղակի գինետան դիմաց:

3) Սոնա է:

4) Շատ անյարմար է գրադարանապետի սենեակը. գիրք վերցնողը պէտք է թրխկթրխկացնելով անցնէ ընթերցարանով, որպէսզի հասնէ գրադարանապետի սենեակը: Գրադարանապետն էլ իր կողմից աղմուկ հանելով՝ գրադարան գնալու համար պէտք է ընթերցարանով անցնէ:

5) Գրադարանի դռները և ընթերցարանի սեղանները չգիտենք թր թուականում պատրաստած լինելով՝ ամեն մի բանալու ու ծածկելու ժամանակ չափազանց անախորժ ձայներ են հանում, որ անհետեանք չէ անցնում ընթերցողների համար:

Պէտք է յիշել նաև, որ գրադարանը այնքան մութ է, որ ցերեկն անգամ այնտեղ ճրագ է վառում:

Եւ այս բոլոր անյարմարութիւններին վճարուում է... 200 բուրլի: Զէ որ սա անտարբերութեան հետեանք է:

Մենք առաջ բերինք միայն գլխաւոր պակասութիւնները, բայց նա զերծ չէ նաև երկրորդականներից:

Գրադարանի գրքերից անպէտքացել են Րաֆֆիի, Տուրգենևի և Տոլստոյի հեղինակութիւնները: Անհրաժեշտ է այդ պակասը անյապաղ լրացնել և ձեռք բերել նոյնպէս նորագոյն գրողների հեղինակութիւններից: Ամօթ է 30—32 պարբերական հրատարակութիւններ ստացող գրադարանին չունենալ Րաֆֆիի, Տոլստոյի և նման հեղինակների գրքերը:

Գրացուցակն էլ կազմուած ու տպուած լինելով 1891 թ. շատ անյարմարութիւններ է ներկայացնում ընթերցողների համար: Նոր ձեռք բերուած գրքերի անունները 1891 թ.-ից սկսած չեն նշանակուած այնտեղ: Անհրաժեշտ է և՛ այդ պակասը լրացնել:

Այստեղ աւելորդ չէր լինի յիշեցնել, որ երբ նոր գրացուցակ տպելու լինեն, ամեն մի բաժանմունքից յետոյ թողնուի ազատ ու մաքուր մի քանի թերթիկներ, որպէսզի նոր ձեռք բերուած գրքերի անունները այնտեղ նշանակուէին թէկուզ

գրչով: Այգպիսի գրացուցակը կարող է երկար ծառայել ու մեծ յարմարութիւն ներկայացնել:

Ընթերցարանը բացւում ու փակւում է անյարմար ժամերին: Ձմեռը, օրինակ, երբ ոչ մի գնալու, գրադուելու տեղ չկայ, ընթերցարանը բացւում է առաւօտեան ժամը 10—2 և յետոյ 5—8: Մինչդեռ ամառը, երբ ներկայացումներ են ըսկըսւում, զբօսնելու տեղեր էլ են լինում, վերջապէս կարելի է այսպէս թէ այնպէս ժամանակ անց կացնել, ընթերցարանը բացւում է առաւօտեան ժամը 9—1 և 7—10:

Մենք անհրաժեշտ ենք համարում ձմեռ ժամանակ ընթերցարանը փակել աւելի ուշ, քան ամառը:

Իբրև փորձ կ'առաջարկէինք ընթերցարանի մուտքը ձրի անել նրանց համար, որոնք դժուարանում են վճարել, որպէսզի հասարակ դասակարգն էլ մուտք գործէ այնտեղ: Ցանկալի է ընթերցարանում նստած տեսնել արհեստաւորներին, ղաղկներին և այլ դասակարգերի մարդկանց:

Վերջացնելով մեր յօդուածը՝ քաղաքային վարչութեան ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում մատնանիշ արած պակասութիւնների վրայ:

Բաւական է այդքան անտարբերութիւնն էլ:

Կ.

3. Ոռոգման խնդիրը Երեւանի նահանգում:

Ազգաբնակչութեան աճման հետ չեն ընդարձակւում մեր մշակուող հողերի և արդիւնաբեր տարածութիւնների սահմանները: Եւ ահա այդ կարիքը ստեղծել և առաջ է քաշել մի շարք միջոցներ, որոնց իրագործումով ժողովրդի տնտեսական կացութիւնը կը ստանայ համեմատաբար կանոնաւոր ընթացք:

Այսպէս մի տեղ կարելի էր զարգացնել անասնապահութիւնը, նրա հետ միասին նաև կաթնատնտեսութիւնը, ի նկատի ունենալով լեռնային կլիման և ընդարձակ արօտատեղիները: Երկրորդ՝ տեղ զարգացնել տնայնագործութիւնը և առհասարակ ձեռագործ արդիւնքները: Երրորդ տեղ՝ ժամանակակից սիստեմով կատարելագործութիւնը դաշտային աշխատանքների և բոյսերի փոխանակման մէջ, և վերջապէս չորրորդ տեղ՝ դաշտերի պարարտացմամբ և կամ արհեստական ոռոգմամբ կարելի կը լինէր բոլորովին շտկել ժողովրդի տնտեսական կացութիւնը, որը գնալով քայքայման է հասել:

Այս միջոցներից իւրաքանչիւրը պայմանաւորուած է մի